

Вальчук О.І.

кандидат історичних наук,

методист,

Донецький національний університет

ЗАКОНОДАВЧЕ ОФОРМЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В СРСР В ПЕРІОД НЕПУ

Формування нормативно-правової бази функціонування радянської системи соціального страхування розпочалося ще з декрету РНК РСФРР від 15 листопада 1921 р. «Про соціальне страхування осіб, зайнятих найманою працею». Повернення до матеріального забезпечення робітників за рахунок підприємств, на яких вони працювали, враховуючи перехід на госпрозрахунок, стало офіційним підтвердженням фінансової неспроможності держави зберегти соціальне забезпечення як провідну форму соціального захисту населення.

В одному з розділів КЗпП РСФРР від 9 листопада 1922 р. законодавцем було зафіксовано, що «Соціальне страхування охоплює медичне обслуговування, надання допомог у разі тимчасової втрати працездатності, безробіття, інвалідності, втрати годувальника, а також додаткових допомог. Страхові внески сплачують підприємства, установи, господарства або особи, що використовують найману працю без права стягнення коштів із застрахованих або ж їх відрахування із заробітної плати» [1, с. 39].

Поетапність та переломні моменти у формуванні специфічної, унікальної у своїх рисах, радянської моделі соцстраху особливо яскраво простежуються через зміст, хронологію появи та поширення в союзних республіках нормативно-правових актів, що регулювали роботу системи соціального страхування.

Загалом, на території Радянського Союзу діяло єдине страхове законодавство. Головні управління соціального страхування в своїй діяльності керувалися вказівками центру. Вирішення проблем та усунення недоліків, що виникали у сфері соціального страхування в союзних республіках, відбувалося на загальносоюзному рівні, а їх практичне втілення в життя покладалося на місцеві страхові органи.

Водночас, під впливом економічних і національних умов в окремих республіках у практичній роботі страхових органів формувалися свої особливі риси. Так, організація соціального страхування в РСФРР за декретом 15 листопада 1921 р. розпочалася в грудні того ж року зі створення Центрального управління соціального страхування у складі НКСЗ. Запровадження соціального страхування в усіх республіках, що входили до складу ЗСФРР, розпочалося з прийняття низки постанов Закавказькою союзною радою 23 серпня 1922 р. Цілком природним було

те, що за зразок бралось страхове законодавство РСФРР. Все ж деякі відмінності, враховуючи особливості розвитку, існували. Вищим страховим органом федерації була Закавказька страхова рада при Закавказькому народному комісаріаті праці з функціями, аналогічними функціям Центрального управління соціального страхування РСФРР. В окремих союзних республіках при управліннях уповноважених Закнаркомпраці були створені республіканські страхові ради. Юридичною основою їх функціонування були союзні законоположення і загальні керівні вказівки Закавказької страхової ради. Вони, паралельно з управлінням роботою страхових кас, самі безпосередньо здійснювали частину функцій з проведення соціального страхування на місцях [2, с. 12].

У Турк. РСР законоположення про соціальне страхування було прийняте в середині 1924 р., однак фактично далі столичного міста Хіви воно не було проведене. Це пояснюється тим, що в округах, які відійшли від колишньої Бухарської республіки, в перший час, про соціальне страхування говорити не доводилося. Крім того, було необхідне термінове поширення радянського страхового законодавства на всі території нової республіки. Наприклад, в Керкінському і Чарджуйському округах було по два первинних осередки, з яких один працював за законами Бухарської РСР, а інший – за законами СРСР. У зв'язку з цим, для здійснення страхових операцій по всіх округах Турк. РСР були введені основні узаконення СРСР без змін, за винятком деяких діловодних форм [3, л. 10].

Наведені приклади яскраво ілюструють складнощі запровадження єдиного соціального законодавства на теренах усіх політичних утворень, що входили до складу Радянського Союзу.

Громадяни, які працювали за межами СРСР, також залишалися в межах дії його правового поля. З ідеологічних та політичних міркувань, партійне керівництво не могло собі дозволити залишити без належної уваги питання організації соціального страхування робітників радянських установ і підприємств за кордоном. Про необхідність поширення соціального страхування на радянських громадян, які працювали за кордоном, вперше йшлося у зверненні Виконавчого комітету колективу службовців установ представництва РСФРР в Німеччині до Всеросійської центральної ради професійних спілок від 23 лютого 1922 р. [4, л. 60]. Наступним етапом на шляху становлення порядку соціального страхування закордонних працівників радянських установ була Постанова Народного комісаріату праці, Народного комісаріату закордонних справ та Народного комісаріату фінансів СРСР від 16 листопада 1924 р. [5, л. 53]. Зрештою, 6 липня 1927 р. ЦВК і РНК СРСР прийняли постанову «Про соціальне страхування осіб, що

працюють за наймом в установах і на підприємствах СРСР за кордоном» [6, с. 32].

Ефективне функціонування органів соціального страхування було неможливим без забезпечення належного фінансового підґрунтя. Перше положення про фонди соціального страхування було затверджене 13 березня 1922 р. Народним комісаріатом соціального забезпечення (НКСЗ) РСФРР. У ньому зазначалося, що всі засоби, які надходили на соціальне страхування осіб, зайнятих найманою працею, утворювали операційні фонди соціального страхування і Всеросійський запасний фонд соціального страхування [7, с. 142]. Після передачі соцстраху у відання НКП, діюче положення (затверджене НКП РСФРР 14 червня 1923 р.) було замінене положенням від 15 січня 1924 р., згодом положенням про фонди соціального страхування від 23 березня 1926 р. [8, с. 80].

Одним з вагомих недоліків страхового законодавства була його складність і розкиданість. З метою спрощення та об'єднання нормативно-правових актів Цусстрах здійснював роботу зі створення зведень правил в межах окремих видів соціального страхування. 9 травня 1927 р. з'явилося офіційне видання зведення правил, які регулювали надання матеріального забезпечення на випадок тимчасової непрацездатності. Воно замінило дев'ять раніше діючих постанов. 14 грудня 1927 р. і 4 липня 1928 р. зведеннями правил також були замінені шість постанов, що стосувалися забезпечення на випадок безробіття та сорок три постанови з питань забезпечення інвалідів і членів сімей померлих застрахованих [9, с. 112]. Кодифікація законів про соціальне страхування була спробою впорядкування нормативно-правових актів, дія яких поширювалася на всій території СРСР.

З юридичної точки зору в СРСР сам термін «соціальне страхування» поступово, на протязі 1922–1933 рр., набув тотожності з поняттям «соціальне забезпечення». Білоруська дослідниця О. Євдокименко, вивчаючи еволюцію поняття «соціальне страхування», дійшла висновку, що в радянській правовій науці розбіжності між соцстрахом і соцзабезпеченням були стерті [10, с. 58]. Особливо інтенсивно процес заміни цих понять простежувався під час згортання непу, коли соціальне страхування розглядалося лише як форма акумулювання коштів на соціальне забезпечення.

Підводячи підсумки, відзначимо, що труднощі законодавчого оформлення системи соціального страхування обумовлювалася особливостями адміністративно-територіального устрою СРСР, ідеологічними та фінансово-економічними чинниками. Ситуацію ускладнювали також зміни сутнісного характеру, пов'язані з адаптацією соцстраху до потреб радянської держави.

Список використаних джерел:

1. Систематический сборник постановлений и распоряжений по соцстрахованию. – М.: НКССО, 1923. – 79 с.
2. Фрейман И. По советским республикам. Социальное страхование в Закавказье / И. Фрейман // Вопросы страхования. – 1923. – № 8. – С. 12.
3. Государственный архив Российской Федерации (далее – ГАРФ), ф. Р5528, оп. 2, д. 832, 94 л.
4. ГАРФ, ф. Р5451, оп. 6, д. 372, 118 л.
5. ГАРФ, ф. Р5451, оп. 10, д. 394, 83 л.
6. Постановление ЦИК и СНК СССР «О социальном страховании лиц, работающих по найму в учреждениях и предприятиях Союза ССР за границей» // Вопросы страхования. – 1927. – № 36. – С. 32.
7. Морозов А.В. Социальная политика и социальное страхование: история и современность / А.В. Морозов // Социальная политика и социология. – 2005. – № 3. – С. 132-146.
8. Фрейман И.И. Финансовая система социального страхования. Сводка правил, регулирующих финансовые взаимоотношения органов соцстраха со страхователями / И.И. Фрейман. – Харьков: Вопросы труда, 1927. – 108 с.
9. Краткий обзор социального страхования за 1926 – 1928 гг.: Сборник статей / Под общ. ред. Л.П. Немченко. – М.: Вопросы труда, 1928. – 118 с.
10. Евдокименко О.Н. Социальное страхование в Республике Беларусь: эволюция понятия / О.Н. Евдокименко // Веснік Гродзенскага дзержаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы. – Правазнаўства. – 2008. – № 4. – С. 55-59.

Рибовалова М.А.

студентка,

Науковий керівник: Амарян М.Х.

кандидат історичних наук, доцент,

Криворізький факультет

Національного університету «Одеська юридична академія»

СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ ЗА ЗАКОНАМИ ХАММУРАПІ

Шлюб у сучасному українському суспільстві під впливом погіршення економічних умов в значній мірі перестав бути інститутом. Призначенням якого є народження дітей, збільшення нащадків. Зараз, у більшості випадків – це інститут для більш зручного, менш небезпечного задоволення фізичних потреб. А як же цю проблему вирішували у давнину? Звернемося до законів царя Хаммурапі.

У законах Хаммурапі чимало уваги приділяється саме шлюбно-сімейному праву, яке базувалося на патріархальному характері вавилонської сім'ї. Шлюби були ранніми. Дівчина виходила заміж